

Міністерство освіти і науки

України Український

католицький університет

Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:

**Вплив релігійного світогляду на ступінь інтерналізації феміністичної
ідентичності (на прикладі львів'янок греко-католичок)**

Виконала студентка 4 курсу

бакалаврату за спеціальністю

«Соціологія» групи – ССО-18Б

Хайба Анастасія Олексіївна

Науковий керівник:

доцент

кандидат соціологічних наук

Зайцева-Чіпак Н.

Львів 2022

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи вивчення релігії та релігійного світогляду жінок крізь призму греко-католицизму	6
1.1. Теоретична інтерпретація понять “релігія” та “релігійний досвід” у соціогуманітарних науках	6
1.2. Місце та роль жінки у греко-католицькій традиції	11
Висновки до розділу	15
Розділ 2 Фемінізм як рух за рівність прав та можливостей жінок та чоловіків: український контекст	16
2.1. Визначення поняття “фемінізм”, його витоки та різновиди	16
2.2. Розвиток фемінізму в Україні та у Львові.....	20
Висновки до розділу	23
Розділ 3 Емпірична частина роботи	24
3.1. Методологія дослідження	25
3.2. Емпірична частина	28
3.2.1. Основні риси релігійного світогляду львів’янок греко-католичок .	28
3.2.2. Ставлення греко-католичок до феміністичного руху	30
3.2.3 Релігійне життя та фемінізм	32
3.2.4. Інтерналізації феміністичності у греко-католичок.....	35
Висновки до розділу	38
Висновки	40
Список джерел.....	
Використана література.....	
Додатки	

Вступ

Питання ролі жінки у релігійному житті постає доволі гостро у сучасному світі. В основі християнства лежать ідеї статевої рівності: «Нема юдея ані грека, нема невільника ні вільного, немає ні чоловіка ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (Гал. 3:28). Проте все частіше ця теза піддається критиці з боку дослідників, активістів та вірян.

Феміністична теологія наголошує, що деякі християнські догми є чоловікоцентричними, а жінки у християнстві мають менше прав та можливостей у порівнянні з чоловіками. Аналізуючи текст Біблії, можна помітити, що у ньому рідше фігурують жінки, а більшість вагомих постатей були чоловічої статі. Крім того, жінки не можуть бути висвяченими на вищі церковні посади, що також створює правові обмеження для вірянок. У деяких християнських конфесіях присутні особливі правила для представниць жіночої статі: дрес-код у церкві, окремі входи або ж заборона заходити до храму під час менструації. Сьогодні деякі з таких обмеження почали втрачати свою актуальність, бо церква, як і інші соціально важливі інститути змінюється відповідно до потреб часу. Проте основа християнської релігії, її догми, є менш гнучкими. Їх важко змінити, оскільки це ставить під питання християнську релігію загалом.

Згідно із дослідженням Центру Разумкова у 2019 році частка віруючих громадян на заході України становить 81,4% населення, з яких 35,8% ідентифікують себе як греко-католики. Це є найвищий показник прихильників цієї конфесії серед інших регіонів. При цьому кількість віруючих жінок перевищує кількість чоловіків у всіх християнських конфесіях, 72,4% та 58,1% відповідно. Звідси бачимо, що залученість жінок до релігійного життя у країні є високою.

На жаль, в Україні немає досліджень, які б демонстрували показники стосовно кількості феміністок. Проте впродовж останніх років помітною є активізація

цього руху через створення жіночих організацій різних напрямків, суспільних рухів за гендерну рівність та зацікавленості до цієї теми в академічному світі.

Львів є одним із центрів греко-католицької віри та феміністичного активізму у західному регіоні. У місті налічується 56 парафій УГКЦ. У Львівській області близько половини усіх релігійних організацій є греко-католицькими (Львівська архієпархія, 2019). Також тут функціонує Український католицький університет, де академічна спільнота формується на східнохристиянських засадах. Водночас Львів - це один з осередків зародження та розвитку феміністичних ідей. Наприкінці XIX - початку XX століть на Галичині були започатковані перші жіночі організації “Товариство руських женщин” та “Союз Українок”, членкині яких відстоювали ідеї рівності в освіті та громадському житті. Сучасний Львів об’єднує безліч феміністичних ініціатив, зокрема, одна із найбільш впізнаваних - “Феміністична майстерня”. Це громадська організація, що покликана розвивати культуру гендерної рівності у місті, об’єднувати однодумиць у спільний простір, вільний від дискримінації та обмежень. Поєднання цих двох потужних спільнот у Львові зумовлює те, що деякі жінки відтворюють феміністичні цінності та релігійні переконання водночас. Саме це надає актуальності та важливості темі цієї роботи.

Мета: дослідити вплив релігійного світогляду жінок греко-католичок на їх феміністичну ідентичність (на прикладі міста Львова)

Об’єктом дослідження за критерієм носія проблеми є жінки греко-католички, що проживають у місті Львів, за критерієм загальної проблеми - вплив релігійного світогляду на феміністичну ідентичність.

Предметом дослідження є вплив греко-католицького світогляду львів’янок на їхню феміністичну ідентичність.

Завдання дослідження:

1. Дати визначення поняттям: «релігія» та «релігійний світогляд» у соціогуманітарних науках, дослідити роль жінки у греко-католицизмі;
2. Охарактеризувати феміністичний рух як явище, дослідити його розвиток в Україні та, зокрема, у Львові;
3. Систематизувати основні риси релігійного світогляду греко-католичок;
4. Дослідити уявлення греко-католичок стосовно феміністичного руху;
5. З'ясувати наскільки греко-католицька віра забезпечує рівність на думку респонденток;
6. Виявити вплив релігійного світогляду на феміністичну ідентичність греко-католичок, що проживають у місті Львів.

Структура роботи: дипломна робота складається з: вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та наукової літератури, який налічує 43 позицій. Розмір основного тексту роботи - 41 сторінок.

Розділ 1. Теоретичні основи вивчення релігії та релігійного світогляду жінок крізь призму греко-католицизму

1.1. Теоретична інтерпретація понять “релігія” та “релігійний досвід” у соціогуманітарних науках

Перш ніж перейти до дослідження релігійного світогляду, потрібно дати визначення більш базового терміну — релігія. Релігія — складне і багатопланове явище. Науковці та дослідники цього феномену у різних галузях досі не зійшлися на одному визначенні цього явища. Це зумовлено великим духовним досвідом людства, різноманітністю форм і типів релігійних систем та їх постійною трансформацією в часі.

Поряд із соціологією вивченням релігії займаються такі дисципліни як: філософія, психологія, герменевтика, історія тощо. Буває важко провести чітку межу між цими науками, бо дослідження релігії у цих сферах є пов'язаними, міждисциплінарними. Та все ж кожна з них вивчає певний специфічний аспект поняття. Філософію цікавить природа, сутність і сенс релігійного феномену в межах стосунків людини із трансцендентним. Історія вивчає походження і розвиток релігії, її роль у суспільному житті через призму загальноісторичного контексту. Психологія зацікавлена в індивідуальному вимірі релігійного, тобто особистому досвіді, емоційних почуттях та установках людини. Герменевтика тлумачить релігійні тексти, з метою з'ясування їх істинного смислу. І врешті дисципліна, на якій у цій роботі зроблено найбільший акцент — це соціологія. Ця наука за допомогою емпіричних методів вивчає релігійну поведінку людей і її вплив на інші соціальні сфери.

Розглянемо кілька найпоширеніших поглядів, які тлумачать поняття релігія.

Відомий соціолог В. Гараджа (2007) умовно поділяє усі визначення цього терміну на дві групи:

-субстанціальні (вказують на зміст і сутність релігії);

-функціональні (розкривають функції релігії, виявляють ті суспільні чи індивідуальні потреби, які вона задовольняє).

Прикладом субстанціонального є визначення Лактація. Він виводив поняття релігія із латинського religare – («з'єднувати», «зв'язувати») і трактував її як «союз» (Ліфінцева, 2009, с. 2). Тобто релігія у цьому контексті це засіб зв'язку людини із чимось священним, надприродним за допомогою спеціальних обрядів. П. Бергер визначає “священне” як щось таємниче, що викликає страх, і є відмінним від людини, але все ж пов'язаним із нею через панування в певних об'єктах досвіду (Самигін С.І., Матецька А.В., Єгильський Є.Є., & Воденко К.В., 2015, с. 15).

Часто, особливо у християнстві, релігія ототожнюється із “вірою в Бога”, тобто із монотеїстичною традицією. Проте, такий погляд є доволі вузьким, адже не охоплює усього багатоманіття явища.

У багатьох релігіях світу існує кілька богів (індуїзм, язичництво, синтоїзм) або ж взагалі їхня відсутність (буддизм). Також не всі релігії виходять з існування надприродного. Наприклад, конфуціанство, прихильники якого мають на меті віднайти гармонію у цьому світі (Гіденс, 1999, с. 506).

Англійський антрополог Дж.Фрезер (1923) визначаючи релігію виділяє такий фактор як “віра”: “Релігія в такому розумінні складається з теоретичних і практичних елементів, а саме з віри в існування вищих сил і бажання догодити їм. На першому місці, звісно, стоїть віра...” . Цей аспект є одним із найважливіших та найбільш універсальних характеристик релігії. Віра - це впевненість у чомусь, що немає ніяких практичних доказів, готовність діяти заради мети, досягнення якої не є об'єктивно гарантоване (Джеймс, 1993, с. 22).

Значний вплив на соціологію релігії здійснила концепція, запропонована Емілем Дюркгеймом. У своїй роботі “Елементарні форми релігійного життя” він обґрунтував, чому релігію не можна визначати лише як надприродне, ірраціональне, божественне. Науковець вважав, що соціологію релігії

цікавлять перш за все не особливості окремих релігій, а те, що їх об'єднує між собою. Цим спільним в усіх релігіях для Е. Дюркгейма був поділ світу на сакральне (священне) та профанне (світське). Дослідник вважав, що в основі будь-якої релігії лежить не віра, а дії (ритуали), які виконуються її прихильниками. Дюркгейм також визначив таку функціональну сторону релігії як формування колективної свідомості. Протиставляючи релігію магії, як індивідуальній практиці, він наголошує на соціальному походженні цього феномену (Гараджа, 2002, с. 38-40).

Неможливо не згадати ще одного соціолога-класика, який (з)робити значний внесок у визначення релігії - Макса Вебера. Він у своїх роботах робив акцент на тому, що визначення релігії має спиратись на емпіричні дані. На відміну від концепції Дюркгейма, у якій релігія є основою стабільності суспільства та збереження цілісності й порядку, Вебер навпаки називав її рушієм соціальних змін. Так у своїй праці "Протестантська етика та дух капіталізму" автор пов'язує стрімкий розвиток капіталізму у західній Європі із появою нової гілки християнства - протестантизму. Релігія для Вебера є носієм цінностей, норм та культури суспільства. Видозмінюючись та вдосконалюючись вона здатна впливати на зміни в інших сферах соціального життя (Гараджа, 2002; Самигін, 2015).

Абсолютно інакший погляд на релігію та її роль у соціальному житті висловлював Карл Маркс. За його теорією не релігія породжує світ, а навпаки вона є створена світом людей, і є одним з інструментів "відчуження", породження нерівності (Гараджа, 2002, с. 40-41). Маркс називає релігію "опіумом для народу", виділяючи одну із її основних функцій - вона допомагає миритись із різного роду несправедливістю у суспільстві. Для науковця релігійний інститут може не лише підтримувати сталий порядок, а й здатний бути інструментом вираження соціального протесту (Колодний, 2006, с. 17).

Українські науковці також не стоять осторонь проблеми інтерпретації поняття релігії. Анатолій Колодний (2006) дає таке визначення: “Суть релігії не в тому, що вона дає можливість людині усвідомити свою причетність до Всесвіту, а в тому, що служить засобом самовизначення її у світі на основі відчуття наявності в собі якогось надприродного начала і віри в можливість свого прилучення до Вищої Сутності... В релігії людина усвідомлює своє ставлення до світу насамперед через відношення до свого роду межових основ особистого буття”. Дослідник наголошує на тому, що релігія не є чимось зовнішнім стосовно людини, а радше є відображенням її внутрішнього стану. Вона дозволяє через зв’язок із “Вищою Сутністю” осягнути себе, визначити своє місце у світі.

Похідним від релігії є поняття релігійного світогляду. Світосприйняття часто розглядають як набір уявлень про навколишній світ, його уклад, зміст та сенс. Українські філософи Володимир та Олена Попови (2019) дають таке визначення світогляду: “це насамперед ієрархія вірувань (faiths) та переконань (beliefs), що визначають значною мірою habitus – стиль соціальної поведінки індивіда.” (с. 118)

Це явище можна вивчати з двох вимірів: організованого та індивідуального. Перший представляє певною мірою об’єднані суспільні групи, що мають узгоджений набір цінностей та переконань. Другий же вимір здебільшого про індивідуальні погляди людини на життя (Van der Kooij, J. C., de Ruyter, D. J., & Miedema, S., 2013, с. 209). В межах цієї роботи буде досліджуватись світогляд з точки зору окремої особистості, що належить до організованої групи - прихильників греко-католицизму.

Світогляд особистості формується під впливом безлічі факторів, зокрема і релігії. Кожна релігійна течія вважається організованим світоглядом. Християнство, наприклад формує картину світу для своїх прихильників через певні ритуали, джерела знань (Біблія), догми та традиції (Van der Kooij, J. C.,

de Ruyster, D. J., & Miedema, S., 2013, с. 212). Ці впливи надалі створюють норми та цінності, яким людина слідує поза релігійною сферою також.

Релігійний світогляд допомагає вірянам наповнити сенсом їх життя, роз'яснити те як працює їх реальність та дати відповіді на найважливіші запитання. Наприклад, більшість релігій пояснює те, що відбувається з нами після смерті (Goplen, J., & Plant, E. A., 2015, с. 1475). Він покладається не на логіку та наукове знання, а на віру у трансцендентне на емоційно-чуттєвому рівні.

Іншою стороною релігійного світогляду є практичність його реалізації, оскільки він показує міру релігійності людини (Кузнецов, О., 2020). В релігійності втілюється і через неї об'єктивується релігійний світогляд. (Пивоварова, 2007, с 4).

Соціологічні дослідження 60-тих-70-тих років ХХ століття стали фундаментальними у розробці інструментарію для операціоналізації релігійності.

Існувала деяка складність у тлумаченні цього терміну у соціогуманітарних науках. Вона полягає у тому, що релігійну сутність неможливо описати лише одним виміром, це явище яке має в собі безліч складових. Звідси зароджувались дискусії про те, скільки ж таких вимірів існує.

Один з основоположників багатовимірного підходу у дослідженні релігійності Чарльз Глок (1962) виділяв п'ять вимірів релігійності, які, на його думку, найбільш повно описують це явище:

- 1) «досвідний» (experiential dimension): індивідуальний емоційний досвід;
- 2) «ритуалістичний» (ritualistic dimension): залученість до релігійних практик, ритуалів, обрядових дій;

3) «ідеологічний» (ideological dimension): прийняття та усвідомлення певних норм, правил, світогляду;

4) «інтелектуальний» (intellectual dimension): набір знань про релігію;

5) «наслідковий» (consequential dimension): вплив попередніх проявів релігійності на повсякденне життя.

Ці виміри на думку автора були взаємопов'язаними та розглядати їх потрібно було у системі.

Беручи за основу теоретичний підхід Чарльза Глока буде відбуватись вимірюватись релігійний світогляд у цій роботі. Зокрема, найбільше як “ідеологічний” та “ритуалістичний” виміри створюють “наслідковий” і впливають на ступінь феміністичності жінок.

1.2. Місце та роль жінки у греко-католицькій традиції

Біблія як головна книга і джерело знань для християн, а зокрема і греко-католиків, це стародавній документ, що складається з 73 книг. Усі вони написані різними людьми у різні проміжки часу: від десятого століття до нашої ери та аж за десятки років після народження Ісуса Христа (Barrera, J. T., 1998). Окрім того, автори Біблії - це люди з різним життєвим досвідом та сферами зайнятості. Це пророки, царі, апостоли тощо.

Більшість близькосхідних спільнот того часу були патріархальними, тому й головна книга християн відображає цей устрій у своїх текстах. Патріархат - це набір взаємовідносин та цінностей, що породжує систему стосунків, у яких домінують чоловіки, а жінки залишаються у підпорядкуванні (Walby, S., 1989, с. 219).

Вивченням проблеми “чоловікоцентричності” Біблії займається феміністична теологія. Її прихильники зазначають, що Святе Письмо частіше за все зображає духовні стосунки через призму маскулінного досвіду та містить

мізогінні твердження. На підтвердження цього, феміністичні теологи апелюють до кількох аргументів:

- жіночі постаті в Біблії рідко згадуються поіменно. Через складність підрахунків виділено середнє значення згадок жіночих імен у Святому Письмі, що коливається між 5,5 та 8 відсотків від загального числа. Це певним чином вказує на другорядність ролі жінки у тогочасному суспільстві (Meyers, S., Craven, T., & Kraemer, 2000).
- у християнських текстах “фемінне” часто виступає у ролі не лише статі, а й статусу. Лідерство сприймається як чоловіча риса, а жінки сприймаються як ті, що знаходяться у підпорядкуванні. Домінація чоловіка над дружиною спостерігається як аналог верховенства Бога над створінням та Ісуса над церквою (Ruether, R. R., 1982, с. 56). З такого погляду чоловік є прямою “зв’язкою” між Богом, а жінка опосередкована через чоловіка. Яскравим прикладом цього твердження є уривок з першого послання Апостола Павла до коринтян: «Нехай у Церкві мовчать жінки ваші! Бо їм говорити не дозволено, — тільки корітись, як каже й Закон. Коли ж вони хочуть навчитись чогось, нехай вдома питають своїх чоловіків, — непристойно, бо жінці говорити в Церкві!». (14: 34-35)
- “маскулінні образи” також тісно вплетені у символічну систему Святого Письма. Бог у масовому уявленні часто сприймається як чоловік, великий батько. Християнські тексти згадують про Бога як про “Отця” близько 170 разів. (Ruether, R. R., 1982, с. 58). Також займенники, що використовуються на Його позначення є чоловічого роду. Головна постать Нового Завіту Ісус Христос теж чоловік. Хоча ми розуміємо, що згідно з Біблією Бог є не людиною, а Святим духом, проте у людській свідомості цей образ має маскулінні характеристики.

- ординація, а тобто висвячення у сан духовної особи, у сучасній греко-католицькій традиції можлива лише для чоловіків. Питання жіночої ординації протягом багатьох років є дискусійним в межах різних християнських течій. Найбільш прогресивними у цьому напрямку стали ліберальні протестантські церкви, які ще на початку ХХ століття дозволили жінкам посвячення у священники (Петрушкевич, М., 2012, с. 272). Католицькі та православні церкви такого права не визнають. Ватикан офіційно заборонив посвячення жінок у всі духовні сани у 70-х роках ХХ століття (Franjo Cardinal Seper, 1976).

Вищеперераховані твердження формують норми поведінки для чоловіків та жінок у суспільстві. Цей вплив відчутний, зокрема, і в Україні, де жінки часто сприймаються як “берегині дому”, а чоловіки як “голови сімей”.

Проте, церковні догми також не стоять на місці. З точки зору сучасного християнства і греко-католицизму як одного з його напрямків, відмінності між чоловіками та жінками існують, проте вони не несуть дискримінації чи підпорядкуванням, а лише вказують на духовний порядок в основі якого лежить рівність перед Богом.

Напротивагу твердженню про невеликий відсоток згадок імен жінок у Біблії, варто все ж зазначити, що у Новому завіті часто згадуються жінки, що були прихильницями Ісуса Христа. Також є згадки про жінок, що займали керівні посади у ранній церкві (Richards, S. P., & Richards, L., 2003).

Серед священнослужителів Української греко-католицької церкви є ті, хто висвітлював тему рівності чоловіка та жінки у релігійному житті. Важливий внесок у цю проблему вніс єпископ УГКЦ Діонісій. У своїй книзі «Тихі будівничі» він писав про українську жіночу релігійну громаду в Італії. Його робота складається з восьми проповідей, кожна з яких відповідає на поширені питання учасниць спільноти, такі як, наприклад: «Хто більший - чоловік чи

жінка?» (Діонісій П, 2016). Владика дотримується позиції рівності, яка виходить із взаємної поваги та любові.

Ще однією важливою постаттю, що піднімала проблему становища жінки у суспільстві та родині згідно з католицьким вченням, був Йоан Павло II. Він підтримував бажання жінок захищати свої права та гідність та визнавав існування дискримінації за статтю у різних сферах: освіти, політики та економіки. Основні тези стосовно цієї теми він виклав у листі “Про гідність і покликання жінки” (1995). Папа був тогочасним новатором, оскільки говорив про історичну тенденцію чоловічого домінування і про неактуальність такої моделі у сучасному католицькому світі. Йоан Павло II розкривав сутність покликання жінки через основні фемінні образи у Біблії, наприклад Марію - мати Ісуса.

З іншого боку папа виступав проти радикального фемінізму та присвоєння жінками чоловічих якостей, оскільки це, на його думку, позбавляє гідності. В листі “Про гідність і покликання жінки” (1995) він писав: “В ім’я визволення від “панування” чоловіка жінка не може прямувати до того, щоб всупереч своїй власній жіночій “оригінальності” - присвоювати собі чоловічі властивості”. (с. 30)

Йоан Павло II також наводив контраргументи стосовно маскулінності Божого образу. Згідно зі Святим Письмом усі люди створені на образ та подобу Його, проте папа наголошує на тому, що Бог це “дух”, а тому він немає фізичних характеристик. Приписування Господу земних властивостей відбувається задля кращого розуміння тексту Біблії. (с. 21) Йоан Павло II звертає увагу також на те, що ці характеристики надаються не лише з чоловічої перспективи, а і з жіночої, насамперед коли мова іде про любов: “Як утішає когось РІДНА МАТИ, так я вас буду утішати” (Іс. 66, 13).

Висновки до розділу

Поняття «релігія» є досить різносторонніми та багатогранними, через це неможливо виділити уніфікованого визначення цього поняття. Проаналізувавши підходи різних науковців до цього феномену, ми можемо виділити характеристики, які найчастіше пов'язують із ним: віра, зв'язок із священним, наявність певних приватних та публічних практик.

Похідним від «релігії» є поняття «релігійного світогляду». Це певний набір уявлень про світ, його мету та власні ціннісні орієнтири, що сформовані під впливом релігійної доктрини. У цій роботі релігійний світогляд більшою мірою розглядається через практичну складову - релігійність. А саме, концепцію п'яти вимірів Чарльза Глока: досвідний, ритуалістичний, ідеологічний, інтелектуальний та наслідковий.

Оскільки об'єктом вивчення цієї наукової роботи є греко-католики, важливо загалом розглянути місце жінки у цій християнській конфесії. Існує два основних погляди на це питання: з точки зору феміністичної теології та греко-католицької церкви. Перші стверджують, що християнське вчення наповнене патріархальними традиціями та потребує переосмислення. Вони виділяють наступні проблеми: жіночі постаті у Біблії не помітні, чоловіки домінують у стосунках та суспільному житті, заборона жіночої ординації та маскулітність образу Бога. Другі ж наголошують на тому, що у сучасній католицькій релігійній традиції жінки та чоловіки є рівноправними. Проте існують відмінності між статями, які не є дискримінуючими, а виходять із Божого задуму.

Розділ 2 Фемінізм як рух за рівність прав та можливостей жінок та чоловіків: український контекст

2.1. Визначення поняття “фемінізм”, його витоки та різновиди

Існує безліч підходів до визначення поняття “фемінізм”. Одним із найпростіших для розуміння визначень цього терміну є: соціальний рух за рівність прав та можливостей жінок і чоловіків (Lorber, J., 2000).

В силу деяких радикальних його напрямків і стереотипів пов’язаних з ними, часто це поняття асоціюється з чимось негативним. Хоча фактично це звичайний ліберальний рух, завдяки якому сучасні жінки мають те, чого у них не було ще 200 років тому: право на освіту, власність, успадкування тощо. Значна стигматизація цього поняття сприяє появі висловлювань на кшталт “я не фемініст/ка, але”, де “але” означає фактичне прийняття цінностей та цілей цього руху без прямої ідентифікації з ним (Walby, S., 2011, с. 3).

Фундаментом сучасного фемінізму є гендерна теорія. Її суть полягає у тому, що окрім біологічної статі існують також певні соціальні характеристики жінки та чоловіка. Наприклад, в українському суспільстві жінки часто асоціюються з материнством, а чоловіки - із певними професійними навичками. Мета гендерної теорії перегукується із феміністичною - забезпечення рівності між чоловіками та жінками, проте у другому випадку є зосередженість більше на фемінному аспекті (Марценюк, Т., 2018, с. 20).

Термін “фемінізм” був вперше використаний французьким філософом Шарлем Фур’є в 1837 році. Хоча окремий активний рух виокремився і набув популярності в середині XIX століття - на початку XX століть у Західній Європі та Південній Америці, але його впливи були відчутні також і у решті світу. Так, зокрема, існують також мусульманський, чорний та латиноамериканський фемінізми.

У сучасній науці зустрічається кілька підходів для класифікації фемінізму. Насамперед історичний: поділ руху за рівність прав жінок на три хвилі.

Вважається, що перша хвиля розпочалась у ХІХ столітті та тривала до кінця Другої світової війни. Основна мета цього етапу - це здобуття базових прав, таких як право на освіту, вільне пересування та участь у політичному житті (Rampton, M., 2015, с. 3). Останнє, а зокрема здобуття жінками права голосу на виборах, є одним із найбільших здобуттів та перемог першої хвилі.

Це стало можливим більшою мірою через рух суфражисток. Він зародився в Англії за ініціативи жінок середнього та вищого класів, яких не задовільняло їхнє становище у суспільстві. Членкині цього руху активно виборювали свої права через ненасильницькі методи опору: протести, страйки, масові акції. Проте деякі більш радикальні течії суфражизму також застосовували жорсткі дії, а саме зриви політичних зібрань чи псування майна. Результатом діяльності руху стало те, що жінки вибороли для себе не лише виборче право, а й можливість обиратись на політичні посади, отримали низку прав у трудовому та сімейному законодавствах (Марценюк, Т., 2018, с. 38).

Початком другої хвилі фемінізму вважається 1949 рік - дата публікації роботи Сімони де Бовуар “Друга стаття”, яку ще називають “Євангелієм європейського фемінізму”. Французька письменниця описала становище тогочасної жінки через призму патріархального суспільства. Вона описує причини та наслідки підпорядкованого статусу жінки у сім’ї та у суспільстві загалом. Сімона де Бовуар критикує погляд на детермінацію жінки через біологічні ознаки, такі як здатність до народження дітей. Це, на її думку, часто зводить місію жінки лише до залучення у сімейному житті та побутових справах. Праця “друга стаття” (1949) яскраво висвітлює питання гендерної нерівності не лише у правовому полі, а й суспільному житті, професійній сфері. Також виокремлюється проблема контролю жінки над власним тілом.

Вважається, що не усі вимоги активісток “другої хвилі” були виконаними, але всупереч цьому не можна ігнорувати масштабних здобутків цього періоду. Право на здійснення професійної діяльності без дозволу чоловіка, можливість управляти власними фінансами, право на контрацепцію, переосмислення ролі

жінки у сім'ї - усе це надбання тогочасного феміністичного руху. Яскравою відмінністю другої хвилі напротивагу першій є ширше залучення жінок різних класів (Rampton, M., 2015, с. 5). Якщо на етапі зародження руху за гендерну рівність активістками були переважно вихідки з буржуазії, то в середині ХХ століття за свої права боролися жінки із різних соціальних груп.

З початку 90-х років виокремлюється “третя хвиля” фемінізму. Вона є менш зрозумілою та однозначною, ніж попередні дві, що на думку деяких науковців і є її особливістю. У цей час відбувається певний спад активності феміністичного руху, бо вважається, що основні цілі вже досягнуті. Жінки, народжені після 1960-х часто сприймали гендерну рівність як даність, яка існує сама по собі (Марценюк, Т., 2018, с. 23).

“Третя хвиля” акцентує на тому, що рівність, яку вибороли раніше, часто існує лише теоретично і не застосовується на практиці. Крім того, виокремлюється проблема односторонності фемінізму, тобто його зосередженість на “білих, цисгендерних жінках середнього класу”. Послідовниці “третьої хвилі” відкривають нові течії руху: екофемінізм, трансфемінізм, бодіпозитив тощо.

Варто також зазначити, що деякі дослідники також виокремлюють “четверту хвилю”, яка розпочалась з 2012 року. Активістки цього етапу приділяють значну увагу фемінізму в віртуальному світі, найчастіше - соцмережах.

Іншим популярним підходом до класифікації фемінізму - є ідеологічний. На різних етапах прихильниці руху не мали остаточної єдності у фокусі проблеми та можливостях її розв'язання. Це і зумовило певний тематичний поділ. Нижче описано найпопулярніші ідеологічні концепти фемінізму.

Ліберальний фемінізм виступає за те, що біологічно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками не є підставою для нерівності та вони не впливають на інтелектуальні або ж фізичні якості людини (Lorber, J., 1997, с. 9). Фокус їхньої боротьби залишається на видимих проявах дискримінації таких як різниця в оплаті праці, репродуктивні права чи залучення жінок до політичної влади.

Реалізація та вирішення проблема в межах ліберального фемінізму відбувається через політичне та правове поле.

Радикальний фемінізм вбачає основну проблему в патріархальності суспільства, якою просякнуті усі сфери життя. Патріархат же у розумінні учасниць руху - це соціальний поділ, що базований на статі, за яким жінка знаходиться у підлеглому становищі до чоловіка. Радикальні феміністки об'єднуються заради відкинення традиційних гендерних установок. Прихильниці цієї течії схильні звинувачувати чоловіків у негараздах як на глобальному рівні (війни, бідність), так і на індивідуальному (згвалтування, побиття). Радикальний фемінізм активно виступає на захист потерпілих від насильства і засуджує проституцію, сексуальні стосунки без згоди та домагання (Lorber, J., 1997, с. 17).

Позиціонований фемінізм зосереджує свою увагу на тому, що жіночий досвід та точка зору часто не враховуються та вважаються маргінальними. Наприклад, з точки зору науки. Згідно з цією теорією, чоловіки не усвідомлюють, що знання, які вони продукують не є універсальними та об'єктивними, а відбивають чоловіче бачення реальності. Відповідно позиціоновані феміністки борються за збільшення “жіночих” поглядів у науці та дослідницькій діяльності (Марценюк, Т., 2018, с. 26).

Соціально-конструктивістський фемінізм розглядає нерівність як невіддільну складову гендеру. Прихильники цього напрямку стверджують, що часто соціальну стать людини прирівнюють з біологічною. Звідси у суспільстві закорінюється думка про “природність” гендерної нерівності. Цей різновид фемінізму акцентує на тому, що соціальні ролі чоловіка та жінки категоризують людей і цим породжують дискримінацію (Lorber, J., 1997, с. 29).

2.2. Розвиток фемінізму в Україні та у Львові

Фемінізм як суспільний рух та ідеологія з'явилися на теренах України ще задовго до проголошення незалежності. Початки цього явища зародилися у ХІХ столітті разом із рештою світу. У час активної боротьби за власну державність фемінізм розвивався спільно із національно-визвольними ідеями. Жінки об'єднувалися у спілки переважно задля здобуття прав на освіту та участі у суспільному житті. Особливо активно ця діяльність відбувалась на Галичині, де 1984 році було заснована одна із перших жіночих організацій - "Товариство руських женщин". Її засновницею стала Наталія Кобринська. Вона втілювала феміністичні ідеї через літературну діяльність разом з іншими відомими українськими письменницями того часу: Оленою Пчілкою, Наталею Кравченко тощо.

Іншою відомою феміністичною спілкою того часу був "Союз Українок", створений на початку ХХ століття у Львові. Головною метою руху був розвиток жінок у різних сферах: професійна, побутова, економічна, освітня. Ці ідеї реалізовувалися з наголосом на націотворення та створення нової української громадянки. "Союз Українок" врешті об'єднав жінок не лише Галичини, а й Наддніпрянщини, ставши найбільшою феміністичною організацією в Україні того часу.

З утворенням радянського союзу ці рухи були заборонені та припинили активну діяльність. Під обмеження режиму потрапили й гендерні студії в цілому. Соціалістична ідеологія СРСР проголошувала рівноправ'я між чоловіками та жінками, яке фактично виявилось ілюзорним. Жінки отримали доступ до освіти та праці, проте насправді це означало лише подвійне навантаження, яке покладалось на них. У суспільстві зберігався патріархальний устрій, де на жінках лежали домашні обов'язки та виховання дітей (Кісь О., 2019). Крім того, існував умовний поділ на професії за статтю, наприклад професії у сфері фінансів та освіти вважались більш "жіночими", але водночас менш престижними.

З проголошенням незалежності України розпочався період активного піднесення феміністичного руху, відновлюють роботу старі спілки та створюються нові громадські організації. Також активного розвитку набувають гендерні студії. Дослідниця жіночої історії Оксана Кісь (2019) виділяє кілька етапів встановлення академічного фемінізму у пострадянській Україні:

- надолужування (1991-1994) - десятки років паузи в “жіночих дослідженнях” спричинили брак теоретичних знань та практичних підходів у вивченні теми. Українські дослідники активно вивчають феміністичні надбання західних колег;
- накопичення сил (1995-1999) - здобуті знання дозволяють інституалізувати жіночі студії в академічному полі. Відкриваються перші центри з гендерними компетенціями, дослідники розвивають свій інтерес навколо вивчення явища фемінізму. Географічними осередками розвитку жіночих студій стають Київ, Харків та Львів. (Hrusak, A., & Rewakowicz, M. G. (2009).)
- самоствердження (2000-2005) - зростає кількість зацікавлених у цьому напрямку науковців. З’являються переклади відомих праць західних класиків феміністичної ідеї, публікуються посібники українських вчених.
- зрілість (від 2006) - створення кафедр гендерних студій в університетах. Все більше українських дослідників беруть участь у міжнародних конференціях та проходять наукові стажування у відомих вищих навчальних закладах світу. Стрімкий розвиток феміністичної думки в академічному полі стимулює зміни на державному рівні. Так у 2006 році було ухвалено закон «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні».

Більш практичним виявом сучасного фемінізму є активний громадський рух. Говорячи про нього не можна не згадати FEMEN. Цей рух виник у 2008 році в

Україні та згодом розповсюдився по усьому світу. Першопочатково його учасниці виступали проти сексуальної експлуатації жінок, проте згодом їх фокус змістився на ширше поле гендерних проблем. FEMEN привертала багато суспільної уваги завдяки своїм специфічним формам протесту, вони оголювали частини свого тіла. Історикиня Оксана Кісь у своїй статті “Жіночий активізм” (2019) зазначає, що такі скандальні перформанси і їх масштабний розголос закріпили у суспільстві негативні стереотипи про фемінізм в цілому.

Зараз в Україні функціонує безліч жіночих організацій різних напрямків. Деякі фокусуються на правових аспектах, деякі працюють із просвітницькою метою, інші направлені на розвиток лідерських навичок та професійну реалізацію.

Як і у випадку з академічним фемінізмом, Львів став одним із центрів розвитку феміністичного руху в Україні. Однією із найбільш відомих організацій за захист прав жінок у Львові є “Феміністична майстерня”. Вона була створена у 2014 році як простір для підтримки та поширення феміністичних ідей у суспільстві. Членкині організації борються зі стигматизацією жіночого руху через створення та поширення контенту про фемінізм (відео, статті), проведення неформальних зустрічей та організацію навчальних подій.

Ще однією масштабною організацією, що базується у Львові є Західноукраїнський центр “Жіночі перспективи”. Вона утворилась у 1998 році. Основними напрямками діяльності організації є сприяння гендерної рівності, протидія торгівлі людьми та впровадження гендерних підходів у правовому полі. Окремо варто відзначити, що “Жіночі перспективи” активно виступають проти насилля в сім’ї. Організація надає психологічну та юридичну підтримку жінками, що стали його жертвами. В межах цього напрямку також функціонує кілька соціальних підприємств, які працюють для забезпечення потерпілих з фінансового боку.

Висновки до розділу

В межах цієї наукової роботи фемінізм розглядається як суспільний рух за рівність прав та можливостей чоловіків та жінок. В основу сучасного фемінізму покладена гендерна теорія, яка окрім біологічних відмінностей між статями виділяє також соціальні. Класифікуючи фемінізм науковці виділяють два основних підходи: історичний та ідеологічний. З першої перспективи виділяють три або ж чотири хвилі руху за права жінок, кожна з яких мала свою мету та здобутки. В основі ідеологічного критерію лежить фокус на конкретнішій проблемі фемінізму та певні методи їх вирішення. Наприклад, ліберальний рух фокусується на індивідуальних проявах дискримінації, а позиціонований на нестачі “жіночих поглядів” у науково-дослідницькій сфері.

Феміністична хвиля не оминула й України. Перший етап руху за права жінок відбувся на цій території спільно з усім світом. В умовах бездержавності він набрав сил в межах національно-визвольного руху. Друга та третя хвилі фемінізму на території України відбулись значно пізніше, ніж у західних країнах. Це було спричинено заборонаю цієї теми у радянському союзі. Через це після здобуття Україною незалежності відбулось швидке надолуження втраченого та стрімке піднесення зацікавлення до проблеми рівності та гендеру в академічному та громадському напрямках.

Як і у дорадянський період, одним із ключових центрів розвитку фемінізму в Україні став Львів. У місті активно розвиваються гендерні студії та представлені масштабні “жіночі” організації на кшталт “Феміністичної майстерні” та “Жіночих перспектив”.

Розділ 3 Емпірична частина роботи

Гіпотези

1. Припускаємо, що чим більш релігійною є респондентка, тим менше буде проявлятися її феміністична ідентичність.
2. Припускаємо, що молодші жінки греко-католичка більше транслюють феміністичні ідеї в силу гнучкості релігійний переконань.
3. Припускаємо, що більшість опитаних жінок греко-католичок не будуть ідентифікувати себе феміністками через стигматизацію цього терміну, хоча натомість транслюватимуть феміністичні ідеї.
4. Припускаємо, що більшість респонденток почуваються рівними з чоловіками в межах релігійного життя.

3.1. Методологія дослідження

Для того, щоб найповніше розкрити тему наукової роботи у своєму дослідженні я використовувала глибинні напівструктуровані інтерв'ю. У цьому випадку перевагою якісного методу є те, що я змогла не лише спростувати або підтвердити висунуті гіпотези, а й розкрити внутрішні цінності респонденток, дізнатись непередбачувані деталі, які стосуються теми дослідження (Hesse-Biber, S. N. (2007), с. 138). Використання глибинних інтерв'ю дозволяє не тільки глибше розкрити поняття релігійного світогляду та феміністичної ідентичності, а й виявити взаємозв'язок між цими поняттями.

В межах дослідження було проведено 8 напівструктурованих інтерв'ю. Вони проводились за попередньо складеним гайдом з можливістю змінити порядок питань або ж поставити додаткові в рамках дослідницьких завдань. Це дає певну гнучкість як для інтерв'юера, бо він може зацентувати на цікавих моментах, так і більше можливостей для респондентів, щоб висловити свою думку. Відсутність жорсткої структури дозволяє створити довірливу атмосферу та провести розмову більш невимушено (Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P., 2010, с. 102). Оскільки для дослідження потрібно опитати жінок, які відносять себе до греко-католицької конфесії та проживають у місті Львів, я провела попередній відбір респонденток. Визначення релевантних людей відбувалось за допомогою запитань:

1. Чи вважаєте ви себе релігійною людиною? До якої конфесії ви себе відносите? - відбираємо тих жінок, які ідентифікують себе як греко-католички
2. До якої міри Ви є релігійною людиною за шкалою від 1 до 4? (1 - взагалі нерелігійна людина; 2 - радше не релігійна, ніж релігійна людина; 3- радше релігійна, ніж не релігійна людина; 4 - дуже релігійна людина) - відбираємо тих, хто обрав варіанти 3 та 4, адже

важливо опитати респонденток, які не лише декларують себе греко-католичками, а й фактично залучені до релігійного життя.

3. Як довго ви проживаєте у Львові? - відбираємо тих, хто проживає у Львові не менше 5 років.

Загалом було опитано вісьмох жінок віком від 20 до 60 років. Четверо з них до 35 років включно, четверо старших 36.

Усі інтерв'ю проведені онлайн через платформу Zoom та записані з дозволу учасниць дослідження. Респондентки були ознайомлені із метою дослідження, попереджені про анонімність та конфіденційність наданої ними інформації, а також про можливість пропустити питання, які для них є некомфортними.

Гайд інтерв'ю складається з п'яти тематичних частин. Перший блок - це коротке знайомство. Його метою є отримання загальної біографічної інформації, а саме про вік та основний вид діяльності.

Друга частина інтерв'ю зосереджена на релігійному світогляді учасниць опитування. У дослідницькому фокусі було визначення значення релігії у житті респонденток, її вияви та важливість.

До третього блоку належать питання про феміністичну ідентичність. Відповіді на них дають розуміння того, що таке фемінізм для інформантки, наскільки вона себе ідентифікує із цим рухом та чи фактично слідує його цінностям.

Четверта частина сфокусована на зв'язку релігійного життя та феміністичних ідей. Його метою є з'ясувати наскільки греко-католицька конфесія впливає на ступінь підтримки інформантками цінностей рівності між чоловіками та жінками.

Останній блок інтерв'ю - завершення інтерв'ю. Він покликаний для фіналізації розмови та надання можливості доповнити попередні відповіді, розповісти про важливі аспекти, які не було згадано.

Короткий опис респонденток

Респондентка №1 Жінка, 20 р. - студентка бакалаврату за спеціальністю “Культурологія”, учасниця релігійного товариства “Обнова”. Народилась і проживає у Львові. Вважає себе дуже релігійною, активно залучена до життя релігійної спільноти, регулярно відвідує служби Божі, щодня молиться та іноді читає Святе Письмо.

Респондентка №2. Жінка, 22 р. - студентка магістратури за спеціальністю “Політологія”, паралельно з навчанням працює помічницею народної депутатки. Проживає у Львові останні 5 років. Оцінює себе як радше релігійну, ніж не релігійну. Відвідує служби Божі у свята, дотримується греко-католицьких традицій та цінностей.

Респондентка №3. Жінка, 30 р. - працює в ІТ компанії QA-інженеркою. Народилась і проживає у Львові. Вважає себе дуже релігійною, відвідує церкву щонеділі, слідує усім обрядам та традиціям та живе згідно з християнськими цінностями.

Респондентка №4. Жінка, 32 р. - працює адміністраторкою у приватній школі. Останні 10 років проживає у Львові. Вважає себе радше релігійною, ніж не релігійною. Відвідує служби Божі, молиться та читає Біблію за потребою.

Респондентка №5. Жінка, 42 р. - працює у сфері торгівлі. Народилась і проживає у Львові. Характеризує себе як дуже релігійна, відвідує служби Божі щотижня, читає Святе Письмо за потреби, волонтерить з церковною спільнотою. Вважає, що духовна сфера напряду впливає на усі інші.

Респондентка №6. Жінка 46 р. - займається вихованням дітей та домом. Учасниця «Руху християнських сімей». Останні 25 років проживає у Львові. Оцінює себе як дуже релігійна, активно залучена до життя церковної

спільноти, будує сім'ю на християнських засадах. Відвідує служби Божі та молиться разом із родиною.

Респондентка №7. Жінка 54 р. - основний вид діяльності - лікарська справа. Народилась і проживає у Львові. Вважає себе радше релігійною, ніж не релігійною, живе згідно із християнськими цінностями, дотримується традицій, за можливості відвідує церкву.

Респондентка №8. Жінка, 60 р. - директорка школи. Народилась і проживає у Львові. Оцінює себе як радше релігійну, ніж не релігійну. Іноді відвідує церкву, слідує основним греко-католицьким традиціям та обрядам, практикує приватну молитву за потреби.

3.2. Емпірична частина

3.2.1. Основні риси релігійного світогляду львів'янок греко-католичок

Для визначення основних характеристик релігійного світогляду греко-католичок у Львові респонденткам було запропоновано поспілкуватись про їх розуміння релігійності, її прояви та вплив на життя.

За допомогою попереднього відбору усіх інформанток було умовно поділено навпіл на більшою мірою релігійних - тих, що охарактеризували себе як “дуже релігійна людина” та меншою мірою релігійних - тих, що відповіли “радше релігійна, ніж не релігійна”. Цікаво, що троє із чотирьох інформанток з другої групи при описі свого духовного життя розмежовували терміни “віра” та “релігійність”. Для них перше поняття розуміється як індивідуальний прояв, більш глибоке осмислення Бога. В той час “релігійність” - це власне публічний вияв, який під собою може мати осмислення або ні. Віра є більш абстрактним поняттям, а релігійність - практичним, вона вимірюється, наприклад походом до церкви, читанням Біблії, молитвами тощо.

“Я притримуюсь думки, що не обов'язково ходити в церкву, щоб бути християнкою. Ну не в цьому ж проявляється віра в Бога - можна ходити в

церкву і навіть не слухати службу, а думати про своє. А можна тихенько собі молитись вдома і бути набагато більшим вірянном”. (Респондентка №8)

“Є люди, яких можна назвати віруючими, але вони не надто релігійні, а є люди релігійні, але їх точно не можна назвати віруючими” (Респондентка №4)

Для тих респонденток, які вважають себе “дуже релігійними” в більшості віра є складовою їх релігійності, її невіддільною частиною. Серед інших характеристик релігійності вони також називали: слідування християнським цінностям та традиціям, молитва, життя згідно з законом Божим, проходження обрядів (хрещення, шлюб, сповідь).

З відмінностей у сприйнятті релігійності виходить і різниця у її проявах та інтенсивності. Опитані жінки, що ідентифікують себе як більшою мірою релігійні відвідують служби Божі, моляться та читають Святе Письмо з певною регулярністю, наприклад щодня, один чи два рази на тиждень. Напротивагу їм, респондентки, що вважають себе меншою мірою релігійними виконують релігійні практики, коли у цьому відчувається потреба. Про це зазначили троє із чотирьох інформанток. Також жінки, що більшою мірою залучені до релігійного життя є активними у церковних спільнотах. Так, наприклад респондентка №1 є учасниця молодіжного християнського товариства “Обнова”, респондентка №5 займається волонтерством з прихожанами своєї церкви, а респондентка №6 є членкинею «Руху християнських сімей».

Усі опитані зазначили, що релігія для них є важливою та впливає на інші сфери життя. Вони, зокрема, виділяють, що духовні переконання допомагають у вирішенні складних ситуацій, особливо у тих, де немає можливості вплинути на їх перебіг.

Залученість до релігійних спільнот допомагає знаходити однодумців, будувати дружні взаємовідносини, навчатись. Респондентка №5 разом із чоловіком в межах своєї організації займається волонтерством. Вона

відзначає, що для них дуже важливо відчувати зміни, які вони несуть для суспільства. Троє респонденток пов'язують свій сенс життя із вірою в Бога та зазначають, що релігійність допомагає їм реалізувати свою місію на землі.

3.2.2. Ставлення греко-католичок до феміністичного руху

Оскільки існує безліч визначень та підходів до трактування фемінізму, респонденткам було запропоновано охарактеризувати їхнє розуміння цього терміну. Опитані використовували наступні поняття “боротьба за права жінок”, “рух за права жінок”, “рух за рівність чоловіків та жінок” та “урівняння можливостей з чоловіками”. Також двоє інформанток згадали у власному трактуванні, що “деякі феміністки виступають проти чоловіків”. У пояснення своєї думки вони переважно надавали аргументи, які стосувались радикальних дій деяких жінок:

“Ну от була така ситуація: сідаєм в автобус, і жінка з нами, з ровером. Виходить чоловік з середніх дверей, хоче їй допомогти втягнути того ровера в салон, а вона бере і відмахується. Сама втянула, ніби і не бачила чоловіка. Ну якщо він пропонує, то чого так вперто тягнути самій?” (Респондентка №8)

На питання “Чи вважаєте ви себе феміністкою?” лише троє респонденток дали однозначну відповідь “так”, двоє з них у віці до 35 років та одна старше 36 років. Двоє жінок віком старше 35 років безсумнівно відповіли на це питання “ні”. Решта інформанток вагались і не дали однозначної відповіді. Вони апелювали до того, що не підтримують усіх феміністичних ідей, тому не можуть вважати себе феміністками.

Опитані, що вагаються або не ідентифікують себе з рухом за рівність жінок відтворюють певні наративи, які радикалізують та стигматизують образ феміністки. Зокрема, наділяють прихильниць руху маскулініними рисами: коротка зачіска, не жіночний одяг. Також існує думка, що феміністки - це ті, що у прямому сенсі борються за права жінок. Так респондентка №1 зазначає,

що не ходить на мітинги та акції, тому не може назвати себе феміністкою повною мірою.

На протигагу таким неоднозначним позиціям стосовно визначення фемінізму та приналежності до нього, усі респондентки вважають рівність між чоловіком та жінкою базовим правом. Опитані також зазначають, що в Україні це право не є повністю реалізоване. Відповідаючи на одне із запитань дослідження, жінки називали сфери, у яких існує проблема гендерної нерівності. Найчастіше вони наголошували на професійній галузі, про якийсь з аспектів цього напрямку згадало усі 8 інформанток. Троє з них акцентувало на розриві у заробітній платні між чоловіками та жінками. Четверо - на тому, що жінкам важче побудувати кар'єру та зайняти високі посади в силу гендерних стереотипів. Зокрема, таким досвідом поділилась респондентка №7, вона працює у медичній сфері:

“В нас в колективі заведено і всі налаштовані так, що чоловіки більше розуміються, швидше приймають рішення, є певною мірою більш професійні. В ці моменти я дуже відчуваю несправедливість.”

Інформантка №7 також згадує про те, що гендерна нерівність існує у політиці, попри державні квоти. Респондентка №2, працюючи у сфері політики, ділиться тим, що відчуває нижчу залученість жінок до суспільно-політичного життя. Вона також зазначає, що політикинї або дотичні до цієї сфери жінки іноді сприймають менш серйозно, ніж чоловіки:

“На роботі я відчуваю, що частіше за все я оточена чоловіками, хочеться, щоб у сферу приходило більше жінок. Але я, наприклад вже працюю тут, але були випадки, що я відчувала не надто серйозне ставлення до мене з боку чоловіків-колег.”

Також троє опитаних згадали про те, що у сучасному світі недоцільним є поділ на “жіночі” та “чоловічі” професії. Респондентка №3, що працює у сфері ІТ, зазначає, що раніше образ програміста був пов'язаний радше із хлопцями, а

зараз вона має багато подруг-розробниць. Учасниці опитування також відзначають військову сферу як ту, де жінки займають чільне місце.

“Я десь читала про те, що в Україні один із найвищих показників кількості жінок-військових у світі. Це круто, можна пишатись” (Респондентка №1)

3.2.3 Релігійне життя та фемінізм

Для того, щоб детальніше дослідити феміністичність інформанток, їм було запропоновано ряд питань пов'язаних із проблемами нерівності у греко-католицизмі. Зокрема, питання стосувались ролі чоловіка та дружини у шлюбі, дрес-коду у церкві та жіночої ординації.

Для початку усім респонденткам було поставлено запитання стосовно того чи греко-католицька віра на їхню думку забезпечує рівність між чоловіками та жінками. Більшість опитаних відповіли ствердно на це запитання, пояснюючи, що усі люди є рівними перед Богом і ця цінність є основою їх релігійного життя. Проте на запитання “Чи є моменти у вашому релігійному житті, в яких ви відчуваєте менше прав в порівнянні з чоловіками?” половина респонденток вказала, що такі моменти трапляються.

“Пам'ятаю у дитинстві я ходила до церкви, де був окремий вхід для жінок. Ніхто, звісно, не сварився на тебе, якщо ти зайдеш не правильно, але це свого роду традиція.” (Респондентка №4)

“У церкві жінка не може заходити за вівтар. Я знаю, що це якимось пов'язано із фізіологічними особливостями.” (Респондентка №2)

Ці ж респондентки зазначають, що релігія повинна змінюватись та адаптуватись до потреб часу, щоб підтримувати міцний зв'язок із вірянами. Такі протиріччя свідчать про те, що у свідомості жінок рівність у греко-католицькій церкві є частково декларативною, бо фактично є моменти, де вони відчувають себе дискримінованими.

Для визначення того, яке уявлення учасниці дослідження мають про ролі чоловіка та дружини у сім'ї було зацитовано частину із Біблії до Ефесян 5:21–24. Лише двоє жінок відповіли, що модель взаємодії “чоловік є голова дружини” є актуальною у їх сім'ях. Респондентка №5 зазначає, що чоловік є авторитетом та опорою для неї, він є відповідальним за прийняття важливих рішень, хоча й обговорюються вони спільно. Інформантка №6 вказує на те, що чоловік є лідером, який веде сім'ю, проте це не змушує почувати себе утисненою. Окрім того, ці респондентки транслиували думки про те, що жінки більшою мірою залучені до виховання дітей та підтримки порядку вдома, а на чоловікові лежить відповідальність за матеріальне забезпечення сім'ї.

Решта опитаних притримались позиції рівноправ'я ролей чоловіка та дружини у сімейних стосунках. Всупереч цьому деякі з цих респонденток все ж нормалізували те, що жінка більшою мірою відповідальна за дітей та побут.

“Думаю цю цитату не можна прямо перенести на сучасне реальне життя, світ рухається далі. Я не можу сказати, що у моїй сім'ї хтось комусь підкоряється, ми рівні у всьому. ” (Респондентка №3)

“Материнство - важливий момент для жінки. Так складається, що я більше часу вкладаю у цю справу і так робила моя мама, і її мама.” (Респондентка №3)

Біблія не раз наголошує на тому, що материнство одна із важливих місій жінки. Попри це, двоє респонденток греко-католичок у розмові згадали про те, що це має бути радше вибором. Вони вказують на те, що жінка може реалізувати себе через інші сфери, наприклад кар'єру, захоплення.

“Діти - це не єдине за рахунок чого може самоствердитись жінка. Можна бути успішною підприємницею, дружиною, працівницею тощо. І для «повноти картинки» не обов'язково народжувати дітей.” (Респондентка №2)

У розрізі стосунків чоловіка та дружини двоє респонденток також зачепили питання матеріального забезпечення сім'ї. Вони висловили позицію стосовно

того, що обоє партнерів є відповідальними за фінансовий вклад у бюджет родини.

Жінки у деяких греко-католицьких церквах, відвідуючи службу мають дотримуватись певного дрес-коду. Зазвичай, це одяг, що не привертає зайвої уваги, не надто відкритий. У деяких випадках, для жінок “традиційним” є одягнути спідницю та покрити плечі. В межах інтерв’ю у респонденток запитували як вони ставляться до цього звичаю. Усі крім однієї інформантки відповіли, що у їхніх церковних спільнотах жінки не мусять одягати певного одягу.

“У греко-католицькій церкві зазвичай немає строгих вимог до зовнішнього вигляду, я можу прийти у церкву у джинсах і нікого це хвилювати не буде. Головне ж завжди те, що всередині”. (Респондентка №5)

Останнім, що обговорювалось на інтерв’ю, було питання жіночої ординації. Це одне з найбільш контраверсійних питань, адже тут існує пряма заборона греко-католицької церкви на право жінки бути священницею. Відповідаючи на це запитання більшість респонденток вказувало, що вони ніколи не замислювались над цим питанням. Це свідчить про те, що це дуже глибоко вкорінена традиція, яка через це не піддається переосмисленню.

Думки з приводу жіночої ординації розділились навпіл. Частина жінок піддає поточну ситуацію з обмеженням цього права для жінок критиці. Вони обґрунтовують це тим, що християнство базується на ідеї рівності перед Богом. Водночас респондентки наголошують на тому, що релігія має підлаштовуватись під потреби часу, тому питання жіночої ординації має потенціал бути розглянутим в межах греко-католицизму. Такі тези висловлювали здебільшого жінки молодшого віку.

“Я навіть ніколи не помічала, що священниками завжди є чоловіки, а жінки - ніколи. Але зараз подумала, що це, мабуть, і не правильно. Ну а чому ні? Виходить, що так обмежуються можливості жінок.” (Респондентка №1)

Також, респондентка №2 зазначає, що такий порядок речей відбиває те, що у суспільстві все ще панують патріархальні установки.

Опитані, що не підтримують жіночу ординацію, здебільшого посилаються на традиційність. Для них чоловік у ролі священника - це є звично, а потреба створювати таку ж професійну можливість для жінки не є важливою.

“Я не зустрічала жінок, які б хотіли бути священницями. І це якось ну не вкладається мені. Я вважаю, що чоловік священник це традиція, яку не потрібно порушувати чи змінювати.” (Респондентка №6)

3.2.4. Інтерналізації феміністичності у греко-католичок

В межах аналізу розмов із респондентками було проведено контент-аналіз інтерв'ю. У його ході було виділено феміністичні тези, які були названі жінками.

Таблиця 1

Підтримка феміністичних тез греко-католичками

Підтримка феміністичної тези/респондентка	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Жінки можуть бути висвячені на вищі церковні посади як і чоловіки	1	1		1			1	
Дрес код у церкві для жінки не обов'язковий (спідниця, покриті плечі)	1	1	1	1		1	1	
Чоловіки та жінки у шлюбі є рівними	1	1	1	1			1	1
Жінки та чоловіки рівною мірою відповідальні за виховання дітей	1	1		1			1	1
Жінки та чоловіки рівною мірою відповідальні за підтримку побуту	1	1	1	1		1	1	
Жінки може бути реалізованою, не будучи матір'ю		1		1				

І жінка, і чоловік мають забезпечувати сім'ю фінансово			1		1		1	
Жінки та чоловіки мають бути рівними у кар'єрних можливостях		1			1		1	1
Поділу на "чоловічі" та "жіночі" професії не має бути	1		1				1	
Жінки мають право отримувати таку ж оплату праці як і чоловіки	1	1		1				
Жінки мають бути більшою мірою представлені у політиці		1					1	

На деякі із цих тез респонденток наштовхували конкретні запитання як от про ординацію жінки або ж рівність у шлюбі. Деякі з них були виведені через відповіді на більш загальні запитання, наприклад “Які нерівності ви знаєте?”.

З таблиці 1 видно, хто з респонденток виявляв феміністичні ідеї більшою мірою, а хто - менше. Ця інформація використана надалі для того, щоб підтвердити чи спростувати частину гіпотез.

Зокрема, проаналізовано вплив релігійного світогляду на ступінь феміністичності жінок.

Таблиця 2

Вплив релігійності на ступінь інтерналізації феміністичності

Респондентка	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Ступінь інтерналізації феміністичності	7	9	5	7	2	3	8	3
Рівень релігійності								
		більшою мірою релігійна				меншою мірою релігійна		

З таблиці №2 видно, що жінки, які є ідентифікують себе більшою мірою релігійними відтворюють менше феміністичних тез. Меншою мірою релігійні респондентки відтворили 27 тез, тоді як інша група 17 тез. Хоча можемо також

спостерігати, що релігійність не є єдиним та вирішальним фактором. Наприклад, респондентка №1 оцінює себе як більшою мірою релігійна, але висловлює багато феміністичних тез, а респондентка №8 навпаки.

Також, було підтверджено гіпотезу про те, що більшість опитаних жінок греко-католичок не будуть ідентифікувати себе феміністками, хоча натомість транслюватимуть феміністичні ідеї.

Таблиця 3

Співвідношення самоідентифікації як феміністки із підтримкою феміністичних тез

Респондентка	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Ступінь інтерналізації феміністичності	7	9	5	7	2	3	8	3
Самоідентифікація як феміністки								
		ідентифікує себе як феміністка				не ідентифікує себе як феміністка		

З усіх респонденток феміністками себе вважали лише троє, проте усі жінки в більшій чи меншій мірі транслювали тези за рівність жінок та чоловіків. Цікаво, що двоє опитаних (респондентки №1 та №4), які не ідентифікували себе феміністками, транслювали цінності фемінізму на схожому рівні із тими, що вважають себе частиною руху.

Гіпотеза про взаємозв'язок віку та феміністичності греко-католичок була підтвердженою. Старші 36 років респондентки відтворили близько 16 феміністичних тез, тоді як молодші 35 років - 28.

Вплив віку на інтерналізацію феміністичності

Респондентка	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Ступінь інтерналізації феміністичності	7	9	5	7	2	3	8	3
Вік								
		віком до 35 років				віком після 36 років		

Також 3 молодших респонденток в інтерв'ю згадували про потребу трансформації релігії під реалії сучасності, перегляду певних інтерпретацій та догм. Тоді як жінки старшого віку дотримувались більш традиційного погляду. Можемо зробити висновок, що гіпотеза №3 також підтверджена.

Висновки до розділу

Для того, щоб мати змогу підтвердити або ж спростувати дослідницькі гіпотези, які були виокремлені раніше, було проведено вісім глибинних інтерв'ю з жінками віком від 20 до 60 років. Четверо респонденток віком до 35 років, троє старших 36 років. Після проведення інтерв'ю, транскрибування та аналізу інформації вдалося підтвердити три гіпотези і спростувати одну.

В ході дослідження респондентки ділились досвідом свого релігійного життя та власними уявленнями про фемінізм. Під час аналізу результатів було підтверджено три гіпотези та частково спростовано одну.

Справді виявилось, що жінки, які інтенсивніше залучені до релігійного життя та ідентифікують себе як “дуже релігійні” відтворюють феміністичні цінності меншою мірою. Вони частіше транлюють негативні стереотипи стосовно руху за гендерну рівність як такого. Проте аналіз інтерв'ю показав, що інтенсивність релігійності не є єдиним фактором, оскільки деякі інформантки з високим рівнем релігійності висловлювали феміністичні тези на рівні із тими, хто вважає себе менш релігійними та навпаки.

Гіпотеза про вік також знайшла своє підтвердження у ході дослідження. Жінки у віковій категорії до 35 років висловлювали значно більше феміністичних тез, ніж жінки після 36 років. Водночас молодші жінки частіше наголошували на потребі трансформації релігії. Вони зазначали, що не всі релігійні догми мають бути сталими, іноді вони потребують перегляду відповідно до потреб сучасного світу.

Третя гіпотеза була також апробована в межах цієї наукової роботи. Лише троє респонденток називали себе феміністками на початку інтерв'ю, проте фактично усі опитані транслиували тези за рівність жінок та чоловіків у різних сферах: професійна, релігійна, особиста, сімейна. Цікаво, що деякі з респонденток, що не самоідентифікували себе з фемінізмом висловлювали тези в його підтримку на рівні із тими, що вважають себе учасницями руху. В ході дослідження було також виявлено, що явище фемінізму є доволі стигматизованим в уявленнях жінок, вони висловлювали наступні думки: фемінізм це про активну боротьбу, феміністки виступають проти чоловіків, жінки-феміністки мають більш виражену маскуліність тощо.

Остання гіпотеза була частково спростована. Більшість жінок відповідаючи на питання «Чи вважаєте ви, що греко-католицька віра забезпечує рівність між чоловіком та жінкою?» відповіли ствердно. Проте, коли їх просили пригадати моменти, коли вони відчували себе дискримінованими в церкві, половина респонденток наводили такі приклади. Це може свідчити про те, що деякі жінки відчують рівність із чоловіками в межах греко-католицької віри більшою мірою декларативно, хоча на практиці відчують деякі утиски.

Висновки

У зв'язку із багатогранністю та міждисциплінарністю понять «релігія» та «релігійний світогляд» неможливо виокремити найбільш правильного та повного їх визначення.

Синтезуючи погляди різних дослідників релігії можна виділити кілька найбільш важливих характеристик цього феномену таких як віра, зв'язок із трансцендентним, священним, божественним та наявність певних ритуалів. Також варто виділити функції, які вона виконує: примирення із несправедливістю, збереження цілісності у суспільстві і порядку та водночас стимулювання соціальних змін.

У свою чергу релігійний світогляд - це сформовані релігійними знаннями та цінностями уявлення про світ та про місце людини у ньому. Релігійність є практичним виявом релігійного світогляду. Для виміру цього явища було взято концепцію п'яти вимірів Чарльза Глока. Відповідно у блоці про релігійний світогляд практичної частини фокус був на наступних аспектах: досвідному, ритуалістичному, ідеологічному, інтелектуальному та наслідковому.

У цій роботі погляд на релігію є здебільшого християноцентричним з фокусом на греко-католицьку конфесію, оскільки вона є переважаючою у регіоні дослідження (м. Львів). Об'єктом вивчення є саме жінки-прихожанки УГКЦ, тому важливо було дослідити їх роль у цій конфесії загалом. Існує два основних погляди, з яких розглядають місце жінок у християнській релігії. З точки зору церкви жінка та чоловік є рівними у всіх аспектах життя, проте між ними існують відмінності, які виходять із різних місій та призначення. Наприклад, за жінкою закріплюється відповідальність за материнство, а за чоловіком – забезпечення сім'ї. Проте з погляду церкви це не ставить когось у позицію підпорядкування, а іншого не робить домінуючим. Напротивагу цьому існує феміністична теологія. Її прихильники критикують такий розподіл

та наголошують на патріархальності сучасної релігії. Вони виокремлюють такі проблеми: домінування чоловіка у стосунках, обмеженість жіночих прав у релігійному житті, зокрема заборона ординації, чоловікоцентричність Біблії.

Звідси виходить потреба проінтерпретувати поняття «фемінізму» в цілому. У цій роботі ми розглядаємо його як рух за рівність між чоловіками та жінками. Існує безліч напрямків та класифікацій фемінізму, серед яких найбільш поширеними є: історичний та ідеологічний підходи. Хронологічно рух за рівність прав жінок поділяють на три, іноді чотири хвилі, кожна з яких мала свої завдання та перемоги. Якщо метою першої хвилі було переважно надання жінкам базових прав: на освіту, вільне пересування, участь у політичному житті, то третя хвиля відкриває нові перспективи руху такі як екофемінізм, трансфемінізм, бодіпозитив тощо. З ідеологічної перспективи фокус переміщається на конкретну проблему фемінізму та методи, які застосовують їх прихильники.

Паралельно із рештою світу феміністична хвиля розпочалась в середині XIX століття і в Україні. В умовах бездержавності вона зароджувалась і розвивалась у рамках національно-визвольного руху. Жінки об'єднувались у творчі спілки задля освітніх цілей, формування української свідомості та створення нової жіночої еліти. Після приєднання до Радянського союзу розвиток феміністичних ідей був зупинений через критику соціалістичною ідеологією. Тому опісля здобуття Україною незалежності відбулось активне надолуження у напрямку гендерної рівності. Це було відчутно як і у суспільно-політичному житті, так і у академічних колах.

Львів був та є одним із осередків фемінізму в Україні. В університетах міста активно розвиваються гендерні студії, а у суспільному житті популярності набувають найвпізнаваніші жіночі об'єднання, такі як «Феміністична майстерня».

Поєднання у одному просторі двох впливових спільнот: греко-католицького та феміністичного спрямувань, зумовлюють потребу вивчення цієї теми.

Для дослідження впливу греко-католицького світогляду жінок на їх феміністичність було використано глибинні інтерв'ю. Перевагою цього методу є те, що він дозволяє глибше дослідити взаємозв'язок між двома поняттями та дізнатись неочевидні деталі із досвіду респонденток. В межах дипломної роботи було проведено 8 напівструктурованих інтерв'ю з жінками віком від 20 до 60 років, четверо із яких у категорії до 35 років, четверо старше 36 років. За допомогою попереднього відбору усіх респонденток також умовно поділено на більшою мірою релігійних та меншою мірою релігійних.

Кожне інтерв'ю складалось із кількох тематичних блоків: загальної інформації про інформанток, релігійного світогляду, ставлення до фемінізму та рівності у межах греко-католицької конфесії. За допомогою контент-аналізу було виокремлено феміністичні тези, які називали опитані. Через підрахунок цих висловлювань визначався ступінь феміністичності кожної з респонденток.

В межах першого блоку було визначено, що ті інформантки, які ідентифікують себе як «дуже релігійні» зазвичай інтенсивніше залучені до релігійного життя. Вони відвідують церкву, читають Біблію та моляться із визначеною періодичністю, наприклад щодня або щотижня. Ті жінки, які відносять себе до «радіше релігійних, ніж нерелігійних» виконують релігійні практики здебільшого за потребою. В ході дослідження було виявлено, що респондентки з першої групи відтворюють феміністичні цінності меншою мірою, тоді як з другої – навпаки. Однак, інтенсивність релігійності не є визначальною у всіх випадках, бо деякі з опитаних попри високу залученість до релігійного життя виявляли високий ступінь феміністичності та навпаки. Таким чином перша гіпотеза була підтверджена.

Віковий критерій також відіграє роль у відтворенні феміністичних цінностей греко-католичками. Жінки старші 36 років висловлювали тези за рівність

чоловіків та жінок рідше, ніж респондентки молодші 35 років. Це може бути пояснено більшою гнучкістю поглядів молодих респонденток. Жінки з цієї вікової групи частіше зазначали, що Святе Письмо та релігія в цілому мають змінюватись відповідно до викликів часу. Підсумовуючи, можна стверджувати, що друга гіпотеза також підтверджена.

Тільки троє інформанток відповіли на питання «Чи вважаєте ви себе феміністкою?» ствердно. Проте у ході інтерв'ю усі жінки рідше або частіше висловлювали феміністичні ідеї. Інформантки, що називали себе феміністками відтворювали найбільше ідей за рівність, проте цікаво, що деякі жінки, що не асоціювали себе із цим рухом також відтворювали феміністичні цінності часто. У ході аналізу інтерв'ю також було виявлено, що поняття фемінізму часто пов'язують із негативними стереотипами. В силу цього деякі жінки не виявляють бажання ідентифікувати себе із цим рухом. Звідси, третя гіпотеза знаходить своє підтвердження.

Більшість респонденток вважають, що греко-католицька конфесія забезпечує рівність у правах та можливостях між чоловіками та жінками. Проте на практиці половина опитаних стикається або стикалась із певними обмеження по критерію статі. Це може говорити про те, що деякі жінки відчують рівність із чоловіками в межах греко-католицької віри в теорії, проте в реальності відчують дискримінацію. Таким чином четверту гіпотезу було частково спростовано.

Список джерел

- 1) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 20 р. (Респондентка №1). Zoom, 16.05.2022
- 2) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 22 р. (Респондентка №2). Zoom, 18.05.2022
- 3) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 30 р. (Респондентка №3). Zoom, 19.05.2022
- 4) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 32 р. (Респондентка №4). Zoom, 20.05.2022
- 5) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 42 р. (Респондентка №5). Zoom, 21.05.2022
- 6) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 46 р. (Респондентка №6). Zoom, 22.05.2022
- 7) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 54 р. (Респондентка №7). Zoom, 30.05.2022
- 8) Транскрипт інтерв'ю, жінка, 60 р. (Респондентка №8). Zoom, 31.05.2022
- 9) Центр Разумкова. (2019). Держава і церква в Україні-2019: Підсумки року і перспективи розвитку відносин (інформаційні матеріали). Взято з: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Religiya.pdf.

Використана література

Україномовні посилання

- 10) Біблія в перекладі І. Огієнка. (2003/1962). Взято з: <https://bibleonline.ru/bible/ubio/>
- 11) Бовуар, С. (2017). Історія. Третій розділ. У Друга стаття: в 2 т. (ст. 92-105). Київ: видавництво «Основи».
- 12) Гіденс, Е. (1999). *Релігія. Соціологія*. (с. 504-524). Київ: Основи.
- 13) Діонісій, П. (2016). Тихі будівничі: проповіді, роздуми та історія УГКЦ в Італії. Львів: видавництво «Місіонер».
- 14) Іван-Павло II. (1995). Про гідність і покликання жінки. Львів: видавництво «Місіонер».
- 15) Кісь О. (2019). Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі. Ч. 1. Академічний фемінізм. Гендер в деталях. Взято з: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-1-akademichniy-feminizm-1341003.html>
- 16) Кісь О. (2019). Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі. Ч. 3. Жіночий активізм. Гендер в деталях. Взято з: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-3-zhinochiy-aktivizm-1341057.html>
- 17) Колодний, А.М. (2006). *Основи релігієзнавства: курс лекцій*. (с. 11-18) Київ: Світ Знань.
- 18) Кузнецов, О. (2020). Релігійний світогляд як фактор екзистенційного осмислення життя. *Вісник ХНПУ імені ГС Сковороди "Психологія"*, (61), 95-118.
- 19) Львівська архієпархія. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. (2019) Взято з: <https://synod.ugcc.ua/church-structure/lvivska-arhyeparhiya-18/>

- 20) Марценюк, Т. (2018). У Чому не варто боятися фемінізму?. Київ: видавничий дім “Комора.”
- 21) Петрушкевич, М. (2012). Ординація жінок як прояв релігійної ідентичності (соціокультурний огляд.(Ordination of women as a manifestation of religious identity (social-cultural review)). Наукові записки. Серія:«Культурологія», (Вип. 9), 266-273.
- 22) Пивоварова, Н.П. (2007). *Релігійність як суспільний та особистісний феномен: огляд наукових підходів, дослідницькі проблеми*. Стратегія розвитку України, 1(2).
- 23) Попов, В., & Попова, О. (2019). Соціально-колективні та індивідуальні виміри поняття «світогляд» (Social-collective and individual dimensions of the concept of «worldview-as-map»).

Англомовні посилання

- 24) Barrera, J. T. (1998). The Jewish Bible and the Christian Bible: an introduction to the history of the Bible. In *The Jewish Bible and the Christian Bible*. Brill.
- 25) Franjo Cardinal Seper. (1976, October 15). Declaration on the Question of Admission of Women to the Ministerial Priesthood. In The Holy See. Взято з:https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_on_c_faith_doc_19761015_inter-insigniores_en.html
- 26) Glock, C. Y. (1962). *On study of the religious commitment*. Religious Education, 57(4), 98–110.
- 27) Goplen, J., & Plant, E. A. (2015). A religious worldview: Protecting one’s meaning system through religious prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(11), 1474-1487.
- 28) Hess-Biber, S. N. (2007). The practice of feminist in-depth interviewing. *Feminist research practice: A primer*, 111-138.

- 29) Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. (2010). *The practice of qualitative research*. Sage.
- 30) Lorber, J. (1997). *The variety of feminisms and their contributions to gender equality*. BIS Verlag.
- 31) Lorber, J. (2000). Using gender to undo gender: A feminist degendering movement. *Feminist theory*, 1(1), 79-95.
- 32) Meyers, C., Craven, T., & Kraemer, R. S. (Eds.). (2000). *Women in scripture: a dictionary of named and unnamed women in the Hebrew Bible, the Apocryphal/Deuterocanonical books and the New Testament*. HMH.
- 33) Rampton, M. (2015). Four waves of feminism. Pacific University Oregon, 25.
- 34) Richards, S. P., & Richards, L. (2003). Women of the Bible: The Life and Times of Every Woman in the Bible (p. 352). Nelson Reference & Electronic Publishing.
- 35) Ruether, R. R. (1982). Feminism and patriarchal religion: Principles of ideological critique of the Bible. *Journal for the Study of the Old Testament*, 7(22), 54-66.
- 36) Van der Kooij, J. C., de Ruyter, D. J., & Miedema, S. (2013). "Worldview": The meaning of the concept and the impact on religious education. *Religious Education*, 108(2), 210-228.
- 37) Walby, S. (1989). Theorising patriarchy. *Sociology*, 23(2), 213-234.
- 38) Walby, S. (2011). *The future of feminism*. Polity.

Російськомовні посилання

- 39) Гараджа, В.И. (2007). *Социология религии: Учеб, пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей (3-е изд.)*. () Москва: Инфра-М.
- 40) Джеймс, У. (1993). *Многообразие религиозного опыта*. (с. 12-24). Москва: Наука.
- 41) Лифинцева, Т. П. (2009). *Религия: проблема определения понятия*.

Полигнозис, 1, 2-3.

42) Самыгин С.И., Матецкая А.В., Эгильский Е.Э., & Воденко К.В. (2015).

Социология религии. (с. 11-21, 56-65). Ростов-на-Дону: Феникс.

43) Фрезер, Д. (1923). Магия и религия. М.К. Рикліна (Ред.), Золотая ветвь.

Москва: Полиздат.

Додатки

Додаток 1

Доброго дня. Мене звати Хайба Анастасія, я студентка програми соціологія Українського католицького університету. Я досліджую ставлення львів'янок греко-католичок до феміністичного руху. Вдячна Вам за згоду долучитися до цього наукового проєкту.

Я буду записувати нашу розмову. Йдеться тільки про аудіозапис, без відео. Цей запис необхідний для того, щоб ми згодом не упустили щось важливе з нашої розмови. Уся надана інформація залишиться анонімною та конфіденційною. Прошу надати згоду на запис та його аналіз в межах дослідження.

В межах інтерв'ю не буває правильних чи неправильних відповідей, оскільки йдеться про Ваш персональний досвід, а він цінний таким, яким він є. Тому прошу Вас бути максимально відвертою у власних відповідях. Якщо якесь із питань інтерв'ю видасться для Вас не комфортним, Ви можете пропустити його та не відповідати.

I. Біографія

1.1. Розкажіть, будь ласка, трохи про себе.

Необхідно отримати таку інформацію:

- Скільки Вам років?
- Який Ваш основний вид діяльності (робота, навчання)?

II. Релігійний світогляд, прояви релігійності

2.1. Що для вас означає бути релігійною людиною?

2.2. В чому проявляється ваша релігійність? Яких релігійних практик ви дотримуетесь щодня, щотижня, у певні свята?

2.4. Як впливає ваша релігійність на життя? Наскільки вона є важливою?

III. Ставлення до фемінізму

3.1. Чи знаєте ви, що таке фемінізм? Розкажіть, будь ласка, своїми словами його суть.

3.2. Чи вважаєте ви себе феміністкою? Чому?

3.3. Чи відрізняються, на вашу думку, ролі чоловіка та жінки у суспільстві? Чи є ролі, які притаманні переважно жінкам?

3.4. Чи вважаєте ви, що в Україні є така проблема як нерівність між чоловіками та жінками? Чому? Які нерівності ви знаєте?

IV. Релігійне життя та фемінізм

4.1. Чи вважаєте ви, що греко-католицька віра забезпечує рівність між чоловіком та жінкою?

4.2. Чи є моменти у вашому релігійному житті, в яких ви відчуваєте менше прав в порівнянні з чоловіками?

4.3. Зараз я хочу зачитати вам цитату із Біблії. У посланні апостола Павла до Ефесян написано: «Підкоряючись одне одному в Христовому страху. Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господу, адже чоловік є голова дружини, як Христос – Голова Церкви, Він же – Спаситель тіла. Як Церква коріться Христові, так і дружини – чоловікам у всьому» (Ефесянам 5:21–24).» Як ви вважаєте, згідно з греко-католицьким вченням чоловіки та жінки у шлюбі є рівними?

4.4. Як на вашу думку, повинні розділятися ролі чоловіка та дружини у сім'ї?

4.4. Віряни деяких конфесій, зокрема й УГКЦ, дотримуються певного дрес-коду у церкві. Для жінок це зазвичай спідниця, покрита голова та плечі. Як ви ставитесь до такої традиції?

4.5. Українська греко-католицька церква дозволяє ординацію (посвяту в сан духовної особи - священника) лише чоловікам. Чи вважаєте ви, що жінка може бути священнослужителькою в церкві?

V. Завершення інтерв'ю

4.1. Чи хотіли б Ви ще щось додати до нашої розмови? Можливо, ми не зачепили певні важливі аспекти, про які Ви б хотіли розказати?

Дякую за участь у дослідженні!